

В. С. Загорський, А. В. Ліпенцев, Н. Т. Лужецька

Національний лісотехнічний університет України, м. Львів, Україна

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ НА ОСНОВІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ

У межах дослідження проаналізовано ключові аспекти функціонування сфери соціальних послуг як фундаментальної складової частини системи соціального захисту населення в Україні. Особливу увагу приділено аналізу нормативно-правової бази, інституційної структури, а також практичних аспектів організації надання соціальних послуг. Вивчено сучасний стан системи соціального забезпечення як на загальнодержавному, так і на місцевому рівнях. Окреслено основні етапи розвитку вітчизняної моделі соціального обслуговування, з акцентом на зміни, що відбувалися в контексті реформ останніх років. Виявлено ключові проблеми, з якими стикається національна система соціального захисту, зокрема: обмеженість фінансових, кадрових і матеріальних ресурсів; слабка інтеграція між установами; нерівномірний розподіл послуг між регіонами; низький рівень оплати праці фахівців; недостатня якість послуг і обмежений доступ до них для вразливих категорій населення.

Окремо досліджено базові підходи, на яких ґрунтується європейська політика у сфері соціальних послуг, що має на меті забезпечення прав людини, соціальної інклюзії та рівного доступу до послуг. Розглянуто джерела правового регулювання, які формують європейські соціальні стандарти. Обґрунтовано потребу адаптації європейського досвіду до українських умов шляхом імплементації принципів децентралізації, державно-приватного партнерства та орієнтації на потреби отримувачів послуг. Такий підхід сприятиме підвищенню ефективності надання соціальних послуг, зміцненню соціальної справедливості й поступовій інтеграції України в європейський соціальний простір.

Запропоновано концептуальні засади вдосконалення механізмів надання соціальних послуг. Вони передбачають реформування інституційної моделі соціального захисту, розвиток системи соціального замовлення, впровадження індикаторів якості послуг, а також активізацію партнерської взаємодії між державними структурами, органами місцевого самоврядування та недержавними організаціями. Окремо акцентовано увагу на необхідності оптимізації соціальних послуг відповідно до специфічних потреб кожної громади.

Ключові слова: соціальні послуги; соціальний захист населення; механізми; європейські стандарти; європейська інтеграція; нормативно-правове регулювання; органи державної влади; місцеві органи влади; громади.

Вступ

Постановка проблеми. Соціальні послуги відіграють визначальну роль у формуванні суспільного добробуту та забезпеченні соціальної справедливості, оскільки спрямовані на підтримку найвразливіших категорій населення. У розвинених країнах, зокрема європейських, системи соціального забезпечення ґрунтуються на комплексному підході до задоволення потреб громадян, забезпечуючи високий рівень їхньої соціальної захищеності та добробуту. За умов соціальних та економічних реформ і глибоких трансформацій, спричинених зокрема повномасштабною війною, для України надзвичайно

актуальним є врахування європейського досвіду в сфері надання соціальних послуг. Наша держава стикається з необхідністю істотного вдосконалення системи соціальних послуг, з метою підвищення якості життя, посилення соціальної інтеграції та утвердження справедливості в суспільстві.

Особливої уваги потребують питання інтеграції внутрішньо переміщених осіб, реабілітації військовослужбовців і постраждалих внаслідок збройного конфлікту. Водночас актуальним є формування інклюзивного середовища, що базується на принципах рівності, солідарності та соціальної відповідальності.

Інформація про авторів:

Загорський Володимир Степанович, д-р екон. наук, професор, кафедра публічного управління та адміністрування, ректор.

Email: volodymyr.zagorsky@nltu.edu.ua; <https://orcid.org/0000-0003-3260-3271>

Ліпенцев Андрій Вікторович, канд. екон. наук, професор, заслужений працівник освіти України, кафедра публічного управління та адміністрування. Email: lipentsev1@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0001-8960-3059>

Лужецька Наталія Теодорівна, здобувачка програми доктора філософії кафедри публічного управління та адміністрування.

Email: Luzhetska.Nataliia@nltu.lviv.ua; <https://orcid.org/0009-0003-6519-183X>

Цитування за ДСТУ: Загорський В. С., Ліпенцев А. В., Лужецька Н. Т. Теоретико-методологічні засади удосконалення механізмів надання соціальних послуг на основі європейських стандартів соціального захисту населення. *Ефективність державного управління* : зб. наук. пр. Вип. 1/2(82/83). Львів: НЛТУ України, 2025. С. 10–19.

Citation APA: Zahorskyi, V. S., Lipentsev, A. V., & Luzhetska, N. T. (2025). Theoretical and methodological principles of improving social service delivery mechanisms based on european social protection standards. *Efficiency of public administration*, 1/2(82/83), 10–19. <https://doi.org/10.36930/508201>

У цьому контексті важливо не лише реформувати підходи до надання послуг, але й забезпечити їх відповідність як національним стандартам, так і міжнародній практиці. Це передбачає створення гармонізованого переліку соціальних послуг, який буде доступним і зрозумілим як для фахівців, так і для населення, а також розроблення гнучкої системи їхньої організації. Отже, постає завдання формування дієвих механізмів державної політики у сфері соціального захисту, які відповідали б сучасним викликам та сприяли побудові ефективної, орієнтованої на людину, моделі надання соціальних послуг в Україні.

Актуальність дослідження. Конституційні норми гарантують основні соціальні права і свободи громадян, наголошуючи на соціально-орієнтованому характері української державності. Людина визнається найвищою суспільною цінністю, а держава несе зобов'язання щодо забезпечення її добробуту та гідного життя [7]. Розвиток соціального сектору, зокрема удосконалення механізмів надання соціальних послуг, виступає важливою умовою зміцнення інститутів громадянського суспільства та утвердження поваги до людської гідності в усіх сферах життя. За умови масштабної війни, яка триває на території України, соціальні послуги набувають особливої ваги – потреба у підтримці значно зросла, а масштаби проблем посилилися. Незважаючи на такі складні для держави умови, триває трансформація системи соціального захисту, яка має ключове значення у контексті євроінтеграційного курсу. Зближення з нормами ЄС у сфері соціального забезпечення сприяє зміцненню соціальної стабільності, справедливості та рівного доступу до послуг. ЄС відіграє активну роль у підтримці соціальної політики України, сприяючи впровадженню ефективних підходів і міжнародних стандартів, адаптованих до національного контексту.

У сучасному світі соціальні послуги виступають одним із головних інструментів забезпечення соціального добробуту, особливо в контексті підтримки найвразливіших категорій населення. Створення ефективної системи соціальної підтримки можливе завдяки співпраці державних органів, місцевих громад, інститутів громадянського суспільства та міжнародних донорів. За умов належного фінансового забезпечення й чітко врегульованої нормативно-правової бази можливо розбудувати результативну модель соціальних послуг, здатну відповідати актуальним викликам.

Мета дослідження та основні завдання для її досягнення. Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та визначення ефективних механізмів надання соціальних послуг в Україні з урахуванням європейських стандартів соціального захисту населення. Для досягнення поставленої мети потрібно вирішити такі завдання: проаналізувати сутність механізмів надання соціальних послуг у контексті сучасної соціальної політики; визначити ключові напрями підвищення якості, доступності та ефективності соціальних послуг на основі європейського досвіду.

Предметом дослідження є методологічні основи, концептуальні підходи, практичні інструменти та організаційно-управлінські процеси, що застосовують у сфері надання соціальних послуг з урахуванням європейських норм і стандартів соціального захисту населення.

Методи та інформаційна база дослідження

У межах дослідження застосовано комплекс наукових методів, що дали змогу всебічно охарактеризувати процеси надання соціальних послуг в Україні з урахуванням європейських стандартів. Зокрема, використано порівняльний підхід для аналізу європейського досвіду у сфері соціального забезпечення та оцінювання можливостей його адаптації до українських умов. Системний підхід дав змогу дослідити взаємозв'язки між нормативними, частинами фінансовими та інституційними складовими функціонування системи соціальних послуг. Логічний метод було застосовано для формування теоретичних положень і методологічних засад реформування сучасної моделі соціального обслуговування. Метод аналізу використано для вивчення нормативно-правових актів, які регулюють сферу надання соціальних послуг, а також для оцінювання їх відповідності європейським соціальним стандартам.

Інформаційною базою дослідження стали офіційні веб-портали органів державної влади та місцевого самоврядування, документи міжнародних організацій, а також наукові публікації та практичні напрацювання українських фахівців, які працюють у сфері соціального захисту населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

В Україні різні аспекти стосовно системи надання соціальних послуг, реформування та удосконалення механізмів надання послуг є достатньо дослідженими. Ю. Горемікіна, К. Коваль досліджують історичні етапи розвитку вітчизняної системи надання соціальних послуг, детально розглядають положення нормативно-правових актів у сфері надання соціальних послуг. Також деталізують питання стандартів і гарантій у сфері соціальних послуг [16, 18].

Лібанова Е. зосереджує увагу на регіональному вимірі соціальної допомоги та підходах до визначення і чинників формування територіальних диспропорцій рівня та якості життя населення [18]. А. Черногорська, М. Ольчак детально аналізують положення законодавства України, зокрема Закон України «Про соціальні послуги», а також здійснення повноваження і послуги соціального захисту в територіальних громадах [27].

У своїх дослідженнях Л. Фурсова здійснює аналіз чинної нормативно-правової бази, що регламентує надання соціальних послуг в Україні, та формулює пропозиції щодо усунення наявних правових прогалин. Основну увагу автор зосереджує саме на недоліках законодавчого регулювання, які створюють суттєві бар'єри для забезпечення належної якості та доступності соціальних послуг [26].

Щодо міжнародних стандартів у сфері соціальних послуг, Т. Семигіна, Г. Слозанська та О. Столярик (2024) детально аналізують класифікацію та стандартизацію соціальних послуг, порівнюючи міжнародний та український досвід [25]. Вони стверджують, що наявність офіційно закріпленої класифікації соціальних послуг у більшості країн свідчить про прагнення до впорядкування та підвищення ефективності їх надання. Окрім цього, А. Клименко досліджує європейські соціальні стандарти, зокрема рівень життя, а також дотримання державами встановлених соціальних стандартів. Також аналізує соціальні процеси в суспільстві через призму

їх безпечності для загального розвитку та запобігання загостренню соціальних конфліктів [15].

Виокремлення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Попри наявні дослідження потребує подальшого розгляду та вивчення питання адаптації та ратифікації європейських стандартів у сфері надання соціальних послуг. Недостатньо вивченими залишаються підходи до класифікації соціальних послуг та оновлення класифікаторів соціальних послуг, що підвищило б їхню якість й ефективність.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням одержаних результатів

В Україні системі державних соціальних стандартів і гарантій належить важливе місце у формуванні основних джерел доходів для населення та в забезпеченні соціальної підтримки. Це пов'язано з наявністю стійкого зв'язку між численними законодавчими актами і рівнем соціальних стандартів, а також державними гарантіями, які базуються на цих стандартах [12]. Висока доступність та якість соціальних послуг демонструють здатність держави надавати громадянам необхідну допомогу в ситуаціях, коли це потрібно: у разі інвалідності, похилого віку, втрати житла чи роботи, а також у разі смерті батьків і в інших випадках. Визначення основних соціальних і економічних прав стало основою для створення законодавчої бази, що регулює соціальні послуги, гарантії та пільги. Хоча Конституція України не зазначає прямо соціальні послуги серед основних економічних та соціальних прав громадян, їх все ж таки вважають (ст. 46) невід'ємною частиною системи соціального захисту [6].

Основні етапи розвитку вітчизняної системи надання соціальних послуг можна виокремити так [16, 18]:

- 1991–1993 рр. – На цьому етапі основною метою соціального захисту було встановлення державних соціальних гарантій для пільгових та соціально незахищених груп населення. Основною формою соціального захисту, що визначалась законодавством того часу, стали соціальні пільги.
- 1993–2000 рр. – Формування системи соціального захисту. Важливим кроком стало затвердження Конституції України в 1996 р., яка визначила країну як соціальну державу. Під час цього періоду основною формою соціального захисту стали різні види державної соціальної допомоги, а важливим досягненням стало введення терміна «соціальні послуги».
- 2000–2007 рр. – Початок формування нової системи соціального захисту. Поява таких важливих понять, як «соціальні послуги» та «соціальна робота», та таких документів, як «Закон України «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю» (2001), «Закон України «Про соціальні послуги» (2003) та «Концепція реформування системи соціальних послуг» (2007), значно зміцнили основи соціального захисту.
- 2007–2022 рр. – Активізація формування системи соціальних послуг, ухвалення стратегій та концепцій. Упродовж 2010–2015 рр. було розроблено та введено 16 стандартів соціальних послуг. У 2019 р. було затверджено нову редакцію Закону «Про соціальні послуги» [10].
- 2022 р. – до сьогодні. На цьому етапі відбувається організація надання соціальних послуг за умов воєнного стану, з метою спрощення та оптимізації процедур їх надання, а також внесення необхідних змін до зако-

нодавства для забезпечення ефективності та доступності соціальної підтримки за умов кризових ситуацій.

З початком повномасштабного вторгнення в Україну виникла нагальна потреба в реформуванні законодавства у сфері соціальних послуг. Водночас держава виявилася недостатньо підготовленою до викликів війни, і це стосується також і соціальної сфери. За інформацією Міністерства соціальної політики України, попит на соціальні послуги з початку воєнного стану зріс у два-чотири рази. Однак витрати місцевих бюджетів на соціальну сферу залишаються низькими, становлячи від 3 до 13%, при цьому фінансування організації та надання соціальних послуг становить менш як 10% від усіх соціальних витрат [17].

Зміни в законодавстві щодо соціальних послуг розпочалися після 2019 р., проте їх впровадження часто стикається з складнощами через наявність проблем у нормативному, фінансовому та інституційному аспектах. Окремо варто зазначити, що одним із найважливіх і важливих аспектів реформ є правильне формулювання нормативних актів та їх реалізація на практиці. Компоненти системи надання соціальних послуг є надзвичайно різноманітними та охоплюють такі важливі аспекти, як потреба в ресурсах, визначення потреб населення на рівні адміністративно-територіальних одиниць або територіальних громад у соціальних послугах, виявлення осіб або сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах або мають високий ризик потрапляння в такі обставини, процедура оцінювання потреб, оплата послуг, підстави для відмови в наданні соціальних послуг, вимоги до надавачів послуг, механізм соціального замовлення, моніторинг надання послуг та рівень відповідності міжнародним та європейським стандартам.

Для ефективного функціонування сучасної системи соціальних послуг необхідно мати системний підхід і стратегічне бачення щодо її розвитку та реформування. Останню затверджену Стратегію реформування було ухвалено ще в 2012 р., а План заходів до неї було розроблено на 2013–2016 роки. Відтоді стратегічні документи не оновлювали і вони залишаються чинними. Система соціальних послуг в Україні базується на великій кількості нормативних актів, що визначають порядок їх надання та регулювання. Соціальні послуги залишаються однією з ключових і масштабних складових частин соціальної підтримки громадян. Однак складнощі у цій сфері часто зумовлені значним взаємозв'язком поточних проблем та різноманітністю соціальних аспектів одночасно. Незважаючи на певні зміни, які сталися за останні роки, та на велику кількість чинних нормативних актів, існують значні прогалини в регулюванні цієї сфери, що створюють перешкоди для надання якісних соціальних послуг. Окрім того, не всі положення соціального законодавства є адаптованими до європейських стандартів.

До основних джерел європейських соціальних стандартів належать Європейська соціальна хартія (переглянута) від 1996 р. [24]. Європейська соціальна хартія є складовою частиною національного соціального законодавства України, оскільки цей міжнародний договір було ратифіковано відповідно до вимог українського законодавства. Тому норми національного соціального законодавства не можуть суперечити положенням, закріпленим у Європейській соціальній хартії. Європейсь-

кий кодекс соціального забезпечення 1990 р. [23]. Україна підписала цей нормативно-правовий акт у 2016 р., однак його не було ратифіковано, тому він не є частиною національного соціального законодавства. Кодекс охоплює значно вужче коло питань, але на відміну від Європейської соціальної хартії, він встановлює мінімальні стандарти соціального забезпечення населення, які не можуть бути знижені в національних законодавствах. Хартія основних прав ЄС 2009 р. [4], Добровільна Європейська рамка якості соціальних послуг 2010 р., Європейські основи соціальних прав 2017 р. (The European Pillar of Social Rights, EPSR) [3].

Основою національного регулювання є Конституція України [7]. Порядок надання соціальних послуг передбачають Закони України: «Про соціальні послуги» 2019 р. [10]; «Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги натуральної допомоги» [8], Закон України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» [11] тощо. Окрім того, значний внесок у систему регламентації надання соціальних послуг зробили Постанова Кабінету Міністрів України № 429 від 2020 р. «Про затвердження Порядку установа диференційованої плати за надання соціальних послуг» [13], Наказ Міністерства соціальної політики України № 429 від 2020 р. «Про затвердження Класифікатора соціальних послуг» [20] та інші.

Законом «Про соціальні послуги» визначено основні організаційні та правові принципи надання соціальних послуг, які спрямовані на недопущення складних життєвих обставин, а також на подолання чи зменшення їх негативних наслідків для осіб або сімей, що опинилися в таких обставинах [27]. Введення в дію Закону «Про соціальні послуги» сприяло подальшому розвитку соціальної сфери України та наближенню національних соціальних стандартів до європейських показників якості життя. Однак Кабінет Міністрів мав забезпечити приведення у відповідність інших пов'язаних нормативно-правових актів вимогам цього Закону. Проте значну частину необхідних актів не ухвалено досі. Поряд з цим, варто відзначити кілька важливих аспектів позитивних нововведень Закону: зміна підходу до надання соціальних послуг (закон змінив орієнтацію з простої допомоги на профілактику складних життєвих обставин і їх подолання або мінімізацію негативних наслідків для осіб чи сімей, які опинились у таких обставинах); залучення інших осіб до звернення за наданням соціальних послуг (закон дозволяє звертатися не лише самим особам, які потребують послуг, а й іншим особам, які можуть представляти їх інтереси); чіткий перелік осіб, які отримують соціальні послуги за бюджетні кошти (закон визначив категорії осіб, яким соціальні послуги надаються незалежно від рівня їхнього доходу); єдині вимоги до надавачів соціальних послуг (закон встановив єдині вимоги до надавачів соціальних послуг усіх форм власності, а також визначив, що недержавні надавачі можуть бути залучені через соціальне замовлення, державно-приватне партнерство, конкурси соціальних проєктів чи програм); встановлення нової класифікації соціальних послуг (закон запровадив поділ соціальних послуг на три основні категорії – соціальна профілактика, соціальна підтримка та соціальне обслуговування, що дає змогу чіткіше структурувати надання допомоги залежно від характеру та глибини потреб отримувачів) [22]. Окрім того, соціальні послуги також класифікують

за типами, місцем надання та тривалістю (строками) їх надання. Такий підхід забезпечує гнучкіше та індивідуалізоване реагування на потреби отримувачів, враховуючи специфіку обставин, у яких вони перебувають, а також форму й обсяг потрібної допомоги [26]. Водночас, попри позитивні зміни, сам Закон містить низку істотних недоліків. Зокрема, у статті 16 Закону перераховано базові соціальні послуги, а деталізацію змісту, форм, місця, строків та категорій отримувачів передбачено у Класифікаторі соціальних послуг [20]. Починаючи з 2020 року, перелік послуг було збільшено на дві, а будь-яке розширення цього переліку потребує внесення змін до Закону, що є процедурно складним і довготривалим процесом. За своїм призначенням Класифікатор мав би виконувати роль орієнтира для територіальних громад у питанні організації надання соціальних послуг та доступу до них для мешканців. Однак на практиці спроможність громад забезпечити навіть базові послуги є вкрай нерівномірною. Особливо складною ситуація є у віддалених або малонаселених сільських громадах. Економічно спроможні громади мають більше можливостей фінансувати соціальні послуги, тоді як саме у менш розвинених громадах частіше фіксують високий рівень соціальних ризиків і складних життєвих обставин серед населення [1]. Ще однією проблемою є те, що нинішній Класифікатор не повністю відповідає актуальним потребам населення, які істотно змінилися після початку повномасштабного вторгнення. Зокрема, існує нагальна потреба в окремих послугах для ветеранів, членів їхніх родин, осіб похилого віку, людей з інвалідністю, внутрішньо переміщених осіб тощо. Згідно зі статтею 17 Закону, надання соціальних послуг здійснюється представниками державного, комунального та недержавного секторів незалежно від джерел фінансування, при цьому всі надавачі повинні дотримуватися державних стандартів. Ці стандарти фактично є розширенням Класифікатора й передбачають покроковий опис надання кожної конкретної послуги, що дає змогу уніфікувати підхід до їх реалізації та забезпечити мінімальні якісні показники для всіх отримувачів.

Саме Державний стандарт соціальної послуги є ключовим інструментом для визначення її вартості, адже саме в ньому детально прописано обсяги передбачених заходів, зміст послуги, а також її якісні показники. Ці характеристики дають змогу обґрунтовано розраховувати витрати на надання послуги та формувати відповідні бюджетні запити. Однак на практиці не всі соціальні послуги, внесені до Класифікатора, мають затверджені державні стандарти. Це створює суттєві труднощі для територіальних громад, адже за відсутності стандарту вони не мають змоги офіційно організувати надання таких послуг. Окрім того, неможливо й розробити та затвердити місцеві програми реалізації заходів із надання соціальних послуг без чіткого регламенту щодо їх змісту, процедури та оцінювання ефективності. Така нормативна прогалина суттєво обмежує спроможність громад адаптувати систему соціальної підтримки до потреб мешканців, знижуючи доступність допомоги для тих, хто її потребує найбільше.

Деякі з чинних державних стандартів соціальних послуг втратили актуальність, що може негативно впливати на їхню доступність та ефективність, особливо для окремих соціальних категорій населення. З огляду на це постає нагальна потреба в оновленні держав-

них стандартів соціальних послуг та їхньому узгодженні зі Законом України «Про соціальні послуги». Актуалізовані стандарти мають слугувати інструментом, який дає змогу територіальним громадам ефективно планувати діяльність у сфері соціального захисту, обґрунтовано розраховувати вартість послуг і формувати тарифи. У контексті інтеграції України до європейського простору варто враховувати підходи, які застосовують в Європейському Союзі. Зокрема, важливим орієнтиром може слугувати Європейська система статистики інтегрованого соціального захисту (ESSPROS), яка дає змогу стандартизовано аналізувати структуру витрат на соціальний захист, оцінювати ефективність політик і забезпечувати зіставлення даних між країнами. Запровадження подібних механізмів в українську систему дало б змогу не лише покращити якість соціальних послуг, а й підвищити прозорість та результативність використання бюджетних ресурсів [5]. ESSPROS відіграє ключову роль у гармонізації та стандартизації збору статистичних даних у сфері соціального захисту. Вона забезпечує інтеграцію показників із різноманітних соціальних програм і послуг, враховуючи пенсійне забезпечення, медичне обслуговування, соціальні послуги, допомогу в разі безробіття, підтримку осіб з інвалідністю, сімейну та дитячу допомогу тощо. Завдяки такому підходу створюється єдина, узгоджена система збору та аналізу інформації, яка дає змогу комплексно оцінювати соціальні витрати, порівнювати їх між країнами-членами ЄС та забезпечувати прозорість у плануванні і реалізації політики соціального захисту. Для України інтеграція принципів ESSPROS у національну систему соціального моніторингу може стати важливим кроком у напрямі євроінтеграції. Це дасть змогу не лише краще координувати політику в соціальній сфері, а й створити ефективний інструмент для ухвалення обґрунтованих управлінських рішень на основі об'єктивних і порівнюваних даних.

За умов децентралізації, коли місцева влада набуває дедалі більшої автономії та відповідальності за організацію і надання соціальних послуг, чітка класифікація цих послуг відіграє вирішальну роль. Вона дає змогу ефективніше розподіляти фінансові ресурси на рівні громад відповідно до реальних потреб мешканців. У європейській соціальній політиці одним із сучасних напрямів є гібридизація моделей соціального забезпечення, зокрема впровадження механізмів контракування. Такий підхід дає змогу активно залучати недержавний сектор – громадські організації, благодійні фонди, приватні структури – до надання соціальних послуг. Це не лише розширює спектр послуг, а й сприяє підвищенню їхньої якості, адаптації до специфічних запитів окремих груп населення. Формалізована класифікація соціальних послуг спрощує процеси укладання контрактів, формулювання вимог до виконавців та подальшого оцінювання результатів їхньої діяльності. Це, своєю чергою, забезпечує раціональніше використання ресурсів, сприяє прозорості та підзвітності у системі соціального захисту. Головна мета класифікатора полягає в уніфікації підходів до надання послуг, що дає змогу ефективно планувати, організовувати, фінансувати та контролювати надання соціальної допомоги як на загальнодержавному, так і на місцевому рівнях. Окрім цього, наявність класифікатора значно полегшує взаємодію між державними структурами й недержавни-

ми надавачами послуг, забезпечуючи прозорість, зрозумілість і передбачуваність у процесі надання соціальної допомоги. Зазвичай розроблення і супровід класифікаторів здійснюють профільні державні установи, а також неурядові організації й міжнародні інституції, що працюють у сфері соціального забезпечення, охорони здоров'я чи політики зайнятості. У багатьох країнах світу такі класифікатори регулярно оновлюють, щоб вони відповідали змінним потребам населення, новим викликам, правовим змінам і сучасним підходам до організації систем соціального захисту.

Документи Європейського Союзу закладають ціннісні засади, які покладено в основу формування соціальної політики, зокрема у сферу соціальних послуг. Основний акцент зроблено на дотриманні прав людини, забезпеченні гідного рівня життя для кожного та сприянні інклюзивності в соціальній сфері. Зокрема, Європейська соціальна хартія, ратифікована Верховною Радою України у 2006 році [9], гарантує широкий спектр як індивідуальних, так і колективних прав, які охоплюють базові потреби людини. Ці права стосуються таких сфер, як працевлаштування, житло, освіта, охорона здоров'я та соціальний захист, що є ключовими елементами добробуту населення. Особливу увагу в Хартії приділено захисту вразливих верств населення – осіб з інвалідністю, людей похилого віку, дітей, мігрантів тощо. Отже, європейські стандарти не лише визначають якісні параметри надання соціальних послуг, а й формують світоглядну основу, в межах якої соціальну підтримку розглядають як невід'ємну частину реалізації прав людини. Загалом документ закріплює тридцять одне право, серед яких: право на соціальне забезпечення для всіх працівників і осіб, які перебувають у них на утриманні; право на соціальну та медичну допомогу для кожної малозабезпеченої особи; право кожної людини на доступ до послуг соціальних служб; право осіб з інвалідністю на незалежне життя, соціальну інтеграцію та активну участь у суспільному житті тощо.

Загалом у країнах ЄС систему надання соціальних послуг побудовано на принципах інклюзії, гендерної рівності та дотримання прав людини. Це чітко відображено в документі «Європейські основи соціальних прав» (*The European Pillar of Social Rights*), який проголошує, що як сам ЄС, так і кожна держава-член повинні розвивати соціальну політику, спираючись на всеохопний і збалансований підхід, що враховує потреби різних соціальних груп [2].

У більшості країн ЄС надання соціальних послуг організовано на децентралізованих засадах, що забезпечує гнучкість та адаптацію до місцевих потреб. Цей підхід передбачає класифікацію послуг за кількома параметрами: за типом отримувача, за метою, тривалістю, формою надання тощо. Такий формат дає змогу точніше визначати, яка саме допомога потрібна і як найкраще її реалізувати [25]. Наявність чіткої класифікації у більшості європейських країн свідчить про прагнення до системності, прозорості й підвищення ефективності у сфері надання соціальної допомоги. Окрім того, використання цифрових технологій відіграє суттєву роль у сучасному управлінні соціальними послугами: у багатьох країнах діють електронні платформи, сервіси дистанційного консультування, мобільні додатки для отримання послуг та моніторингу якості.

Для України досвід ЄС у побудові класифікацій соціальних послуг та їх цифровізації може бути особливо корисним у багатьох аспектах. Насамперед, потрібна чітка систематизація та стандартизація – розроблення класифікації соціальних послуг, яка враховувала б специфіку потреб різних груп населення, що, своєю чергою, підвищить їхню доступність та ефективність. Важливо також забезпечити інтеграцію класифікації з чинними соціальними програмами та політичними рішеннями, зокрема з міжнародними зобов'язаннями України. Окрему увагу варто приділити дотриманню прав людини та принципу соціальної інклюзії, особливо щодо підтримки вразливих категорій населення. Децентралізований підхід із урахуванням регіональних особливостей також сприятиме ефективнішому розподілу ресурсів і наближенню послуг до людей. Зараз в Україні існує нагальна потреба у застосуванні диференційованих підходів до оптимізації соціальних послуг на рівні територіальних громад, з урахуванням їхніх специфічних потреб та особливостей. Ефективне функціонування системи надання соціальних послуг потребує як достатньої кількості кваліфікованого персоналу, так і належного фінансування, а також відповідного матеріально-технічного забезпечення. У цьому контексті важливу роль може відігравати залучення недержавних надавачів соціальних послуг, особливо з огляду на обмежені ресурси, якими володіють більшість громад. Попри те, що Міністерство соціальної політики офіційно декларує курс на активізацію співпраці з недержавним сектором, на практиці не всі громади використовують наявні механізми та інструменти взаємодії. На сьогодні структура надавачів соціальних послуг в Україні все ще значною мірою представлена державними та комунальними установами. Згідно з даними Реєстру Міністерства соціальної політики, 77% зареєстрованих надавачів соціальних послуг становлять саме державні або комунальні підприємства та організації, тоді як частка громадських і благодійних організацій становить лише 14% [17].

Недержавні суб'єкти залучаються до надання соціальних послуг територіальними громадами через відповідні фінансові механізми, які передбачають оплату послуг або відшкодування їх вартості з бюджету. Серед таких механізмів можна виокремити соціальне замовлення, державно-приватне партнерство, реалізацію соціальних програм, а також конкурси соціальних проєктів. Ці інструменти дають змогу оптимізувати систему соціального забезпечення на місцевому рівні, підвищити її гнучкість та ефективність у відповідь на зростання потреб населення.

Сьогодні громадські організації можуть залучатися до сфери надання соціальних послуг через різноманітні механізми, зокрема участю у публічних закупівлях, конкурсах проєктів або програм – включно з місцевими ініціативами, як-от «бюджети участі», а також через інструменти соціального підприємництва чи державної підтримки для всеукраїнських громадських організацій, що представляють інтереси осіб з інвалідністю або ветеранів. Нормативне підґрунтя для такого залучення створено як на рівні Закону України «Про соціальні послуги», так і в підзаконних нормативно-правових актах. Водночас приклади зарубіжних країн, де відбулася успішна модернізація системи соціального забезпечення, демонструють, що важливо створювати рівні можливості для всіх надавачів соціальних послуг – незалеж-

но від форми власності. У таких країнах поширеною практикою є ініціювання спеціалізованих програм підтримки для недержавного сектору, а також передача частини функцій із надання послуг саме громадським або приватним організаціям. Це сприяє не лише підвищенню якості соціальних послуг, а й забезпечує право отримувача обирати надавача відповідно до індивідуальних потреб. Проте в Україні, попри наявність законодавчого регулювання, яке формально відкриває можливість для участі недержавних суб'єктів у системі соціального забезпечення, існує низка проблем, що ускладнюють або навіть унеможливають повноцінне втілення цих норм на практиці. До ключових бар'єрів належать затримки з виплатами з боку місцевих бюджетів, які часто виникають у процесі реалізації договорів на соціальне замовлення. За умов обмеженого фінансування це означає, що недержавний надавач змушений надавати послуги за власні кошти, не отримуючи авансових платежів. Така ситуація є особливо проблемною для організацій, які не мають достатнього фінансового резерву для покриття витрат, зокрема на оплату праці персоналу. Окрім того, організаційні процедури, пов'язані із соціальним замовленням, залишаються не до кінця врегульованими, що створює додаткові труднощі для потенційних учасників – як з боку громад, так і з боку надавачів. Усуваючи ці бар'єри, держава могла б істотно розширити коло надавачів соціальних послуг, що позитивно позначиться як на якості, так і на доступності послуг для населення.

Співпраця держави з приватним сектором у межах механізмів державно-приватного партнерства має суттєвий потенціал не лише для розвитку ринку соціальних послуг, а й для відбудови та модернізації соціальної інфраструктури. Залучення бізнесу до сфери соціального забезпечення може сприяти впровадженню інноваційних рішень, підвищенню якості послуг та ефективнішому використанню ресурсів. Однак практика в Україні демонструє низький рівень активності в цьому напрямі. За офіційними даними, станом на 1 січня 2024 року було укладено 198 договорів на умовах державно-приватного партнерства, з яких реалізується лише 28 проєктів. Такий низький рівень реалізації свідчить про наявність системних бар'єрів. До основних чинників, які стримують розвиток у соціальній сфері, можна віднести складність нормативно-правових процедур, високий рівень фінансових і репутаційних ризиків для приватних інвесторів, відсутність прозорих механізмів реалізації проєктів, а також загальний рівень недовіри між державним та приватним секторами. Не менш важливим є й кадровий аспект – у багатьох територіальних громадах бракує кваліфікованих фахівців, здатних ініціювати та супроводжувати проєкти державно-приватного партнерства [19].

Існування різноманітних джерел фінансування соціальних послуг є важливою умовою для забезпечення їх сталості та належної якості, особливо за умов обмежених ресурсів, спричинених тривалою війною. За таких умов критично важливим є розвиток ринку соціальних послуг, що передбачає залучення різних суб'єктів – як державних, так і недержавних. Проте в Україні спостерігають низький рівень конкуренції серед надавачів різних форм власності. Це пов'язано передусім із нерівними умовами доступу до ресурсів та функціонування в межах чинного нормативно-правового поля для держав-

них і недержавних надавачів. На відміну від національної практики, у країнах з розвиненими системами соціального захисту державна політика спрямована на активне стимулювання участі недержавного сектору в наданні соціальних послуг. Це досягається через запровадження грантових програм, спрощені механізми фінансування, пільгове оподаткування, а також інституційний супровід для громадських і благодійних організацій. В Україні, незважаючи на наявність потенційних джерел фінансування – зокрема, державного та місцевих бюджетів, коштів підприємств, благодійних внесків, міжнародної технічної допомоги та інших – основний тягар надання соціальних послуг у територіальних громадах припадає на місцеві бюджети.

При цьому міжнародна практика демонструє інший підхід – спрямування коштів на основі попереднього аналізу соціальних проблем, із фокусом на конкретні вразливі групи населення. Це дає змогу не лише ефективніше розподіляти ресурси, а й підвищувати цільову результативність соціальної політики. У національному контексті заходи, що реалізуються органами соціального захисту в межах наявного бюджетного ресурсу, вносять до стратегічних, прогнозних і програмних документів соціально-економічного розвитку територіальної громади, а також до місцевих і регіональних цільових програм. Відповідні видатки затверджуються у складі місцевих бюджетів у розрізі бюджетних програм. Водночас оцінювання ефективності використання бюджетних коштів та якості наданих соціальних послуг, зокрема комунальними установами, ускладнене. Причиною цього є обмежений доступ до звітності за умов воєнного стану, коли органи місцевого самоврядування можуть не оприлюднювати результати оцінювання бюджетних програм. Ключовим інструментом стратегічного планування у соціальній сфері залишається оцінювання потреб населення у соціальних послугах. Її результати мають слугувати основою для формування бюджетних рішень, визначення пріоритетів соціальної політики та розроблення превентивних заходів. У довгостроковій перспективі систематичне оцінювання потреб дає змогу зменшити соціальні ризики, підвищити адресність послуг і забезпечити сталість фінансування.

У країнах Європейського Союзу, які демонструють високий рівень ефективності в реформуванні системи соціальних послуг, оцінювання потреб населення розглядають як ключовий етап планування та реалізації соціальної політики [15]. Цей процес дає змогу сформувати обґрунтовану базу для прийняття рішень, що враховують реальні умови, соціальну структуру та пріоритетні виклики певної територіальної громади.

В Україні чинне законодавство передбачає проведення оцінювання потреб у соціальних послугах відповідно до затвердженої Методики. Водночас її імплементація на місцевому рівні залишається обмеженою через низку факторів: від нестачі фахівців і фінансування до відсутності адаптації до специфіки окремих типів громад. Особливої актуальності набуває нагальна потреба модернізації наявної Методики з урахуванням поточних викликів, зокрема – умов воєнного часу, гуманітарної кризи та необхідності відновлення інфраструктури в деокупованих регіонах. По-перше, адаптація Методики повинна враховувати диференціацію громад за типом (прифронтові, деокуповані, тиллові) та рівнем соціально-економічної спроможності. Проведення оцінювання

потреб має ґрунтуватися не лише на зборі кількісних статистичних даних, але й передбачати залучення якісних методів аналізу, зокрема дослідження думок основних стейкхолдерів – представників соціальних служб, громадських організацій, надавачів і безпосередніх отримувачів послуг. Такий підхід забезпечує комплексне розуміння соціальної ситуації, наявних ресурсів та бар'єрів доступу до послуг [21]. По-друге, надзвичайно важливою є можливість залучення недержавного сектору до процесу оцінювання потреб у соціальних послугах, що відповідає принципам прозорості, плюралізму та міжсекторної взаємодії. Надання права неурядовим організаціям, зокрема аналітичним центрам, благодійним фондам, громадським об'єднанням, проводити альтернативне або паралельне оцінювання потреб сприятиме неупередженому аналізу, дасть змогу виявити невраховані аспекти або вразливі категорії населення, які залишаються поза увагою офіційної статистики. У низці територіальних громад уже створено координаційні групи або міжвідомчі робочі органи, що здійснюють базовий моніторинг процесу надання соціальних послуг. Проте їхня діяльність здебільшого обмежується збиранням кількісних показників (кількість отримувачів, надавачів, обсягів послуг тощо), що подаються до вищих органів влади. Такий підхід не забезпечує повноцінного оцінювання якості, ефективності й результативності наданих послуг. Наявна методика оцінювання не завжди містить індикатори соціального впливу, задоволеності отримувачів або стійкості результатів. Отже, за умов децентралізації та обмежених ресурсів надзвичайно важливо запровадити механізми якісного моніторингу соціальних послуг, що охоплюють як кількісні, так і якісні показники. Потрібно створити систему незалежного оцінювання, залучити до неї громадські організації, а також запровадити практику збору зворотного зв'язку від безпосередніх отримувачів послуг. Такий підхід відповідатиме європейським принципам управління соціальними послугами [14].

Дефіцит ресурсів охоплює як нестачу кваліфікованого персоналу, так і обмеженість матеріально-технічного забезпечення (житловий фонд, службові автівки, технічне обладнання). У низці громад ця проблема виникла ще задовго до початку повномасштабного вторгнення. В окремих регіонах на одного працівника соціальної сфери може припадати від кількох тисяч до сотень тисяч осіб, що безпосередньо впливає на зниження якості надання соціальних послуг. Професійна діяльність у соціальній сфері вимагає не лише відповідальності та витривалості, а й ґрунтового досвіду, належної кваліфікації й спеціалізованих умінь. Низький рівень зарплати призводить до постійної зміни кадрів, незаповнених вакансій, перевантаження дієвих фахівців та низького рівня зацікавленості молоді у цій сфері. Водночас це впливає й на темпи розвитку інклюзивного підходу у сфері соціальної підтримки на рівні держави. Працюючи з уразливими категоріями населення, соціальні працівники повинні мати не тільки професійні компетенції, а й важливі міжособистісні навички, як-от емпатія та здатність налагоджувати взаєморозуміння з різними групами. У багатьох громадах бракує кваліфікованих кадрів, спроможних ефективно працювати з такими категоріями, як ветерани, діти та дорослі з інвалідністю. Через загальний кадровий дефіцит громади змушені залучати спеціалістів через службу зайнятості,

однак ці фахівці часто потребують додаткового навчання, оскільки соціальна робота передбачає володіння специфічними знаннями та навичками. Однією з ключових проблем у роботі комунальних установ залишається недостатній рівень оплати праці соціальних фахівців та технічного персоналу. Через обмежене фінансування премії, зазвичай, виплачуються в мінімальному розмірі. До того ж результати роботи соціальних працівників, особливо з людьми з інвалідністю, часто залишаються непомітними, що знижує мотивацію. Тож необхідно запровадити ефективну систему заохочення для фахівців цієї галузі. Окрім того, важливо переглянути чинну систему оплати праці в бюджетному секторі, щоб вона була ближчою до ринкової, що частково може вирішити проблему з нестачею кадрів. Особливу увагу потрібно приділити підвищенню зарплат тим працівникам, які виконують свої обов'язки у зонах з підвищеним ризиком для життя. У міжнародному досвіді мотивація працівників соціальної сфери визнається важливою умовою якісного надання послуг. З огляду на це, потрібно вдосконалити законодавчу базу та посилити інституційну спроможність у цій галузі. Практика зарубіжних країн демонструє, що на місцевому рівні важливо забезпечити підтримку та піклування, які дозволяють людям справлятися з життєвими труднощами в межах своєї громади. Інклюзивність у соціальній сфері – це не лише моральний та юридичний обов'язок, а й важливий інструмент покращення добробуту населення. Впровадження таких підходів потребує тісної співпраці між усіма рівнями влади та постійного удосконалення механізмів надання послуг.

Висновки та перспективи подальших розвідок

За сучасних умов особливої актуальності набуває трансформація механізмів соціальної політики, переосмислення як теоретичних, так і методологічних засад надання соціальних послуг. Вивчення європейських стандартів дає змогу ідентифікувати ефективні підходи, які можуть бути адаптовані до вітчизняного контексту з урахуванням соціально-економічних і політичних реалій. Європейська модель соціального захисту базується на принципах рівності, доступності, адресності та врахування потреб громадян. Дослідження показує, що її впровадження в українську практику сприятиме підвищенню ефективності механізмів соціального захисту, зменшенню бюрократизації та наближенню послуг до потреб громадян. Удосконалення системи надання соціальних послуг потребує не лише організаційних змін, а й послідовної методологічної перебудови, що охоплює системний аналіз потреб, моніторинг ефективності, подальший розвиток цифрових технологій, розвиток кадрового потенціалу та активну співпрацю з недержавними структурами.

Інституційна модернізація має супроводжуватися належним нормативно-правовим забезпеченням, сталим фінансуванням та формуванням дієвих механізмів надання соціальних послуг. Лише за умов ефективного управління та стратегічного бачення можлива реальна інтеграція європейських підходів у національну систему соціального захисту. Очікуваним результатом таких змін є підвищення якості надання соціальних послуг, зміцнення соціального капіталу, зменшення соціальної нерівності та перехід до більш справедливішого та ефективнішого соціального розвитку.

Подальші наукові дослідження у сфері удосконалення механізмів надання соціальних послуг доцільно зосередити на поглибленому аналізі ефективності імплементації європейських стандартів у конкретних секторах соціального захисту, таких як підтримка вразливих груп, інтеграція внутрішньо переміщених осіб, послуги для осіб з інвалідністю, реабілітації військових і постраждалих від конфлікту, а також побудові інклюзивного суспільства на засадах рівності та справедливості. Окрему увагу варто приділити розвитку партнерства між державними структурами, неурядовими організаціями та місцевими громадами, а також вивченню ролі соціального підприємництва у формуванні інноваційних підходів до надання соціальних послуг.

Не менш перспективним є вивчення міжнародного досвіду класифікації та стандартизації соціальних послуг, виявлення прогалин в українській практиці, порівняння міжнародних стандартів (зокрема, стандартів ISO, Добровільної Європейської рамки якості соціальних послуг) з національними стандартами соціальних послуг для виявлення найефективніших практик. Це дасть змогу визначити ключові відмінності та схожості між різними підходами, прийнятими на державному рівні та в інших країнах, а також виявити найкращі практики, які можуть бути адаптовані для використання в Україні. У контексті євроінтеграційної політики України доцільно звернути увагу, що в загальноєвропейському просторі послугуються Європейською системою статистики інтегрованого соціального захисту (European system of integrated social protection statistics, ESSPROS). ESSPROS сприяє інтеграції різноманітних статистичних даних із різних соціальних програм і послуг і сприяє створенню єдиної системи збору інформації, яка охоплює різні аспекти соціального захисту, зокрема пенсії, медичне обслуговування, соціальні послуги й інші форми підтримки.

References

1. Caritas (2021). Концепція реформи фінансування системи соціальних послуг в Україні. URL: <http://surl.li/hkidk>.
2. European Commission. (2021). European Pillar of Social Rights – Building a fairer and more inclusive European Union. URL: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1226&langId=en>
3. European Commission. (2023) The European Pillar of Social Rights in 20 principles. URL: https://employment-social-affairs.ec.europa.eu/european-pillar-social-rights-20-principles_en.
4. European Parliament's Civil Liberties, Justice and Home Affairs (LIBE) Committee. (2007). EU Charter of Fundamental Rights. Article 34. Social security and social assistance. URL: <https://fra.europa.eu/en/eu-charter/article/34-social-security-and-social-assistance>.
5. Eurostat. (2016). European system of integrated social protection statistics – ESSPROS. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-manuals-and-guidelines/-/KS-GQ-16-010>.
6. Fisco (2024). Проект «Сприяння реформі соціальних послуг в Україні» (CPCPU). (н.д.). Європеїзація і європейський вибір. Політика у сфері соціальних послуг і законодавча база (рекомендації і документи) URL: <http://www.fisco-id.com/?module=an&action=view&id=57>.
7. Верховна Рада України (1996). Конституція України: Основний Закон України. Закон України № 254к/96-ВР від 28.06.1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
8. Верховна Рада України (2000). Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги натуральної допомоги. За-

- кон України № 589/36211 від 29.04.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/z0589-21>.
9. Верховна Рада України (2006). Про ратифікацію Європейської соціальної хартії (переглянуто): Закон України № 137-V від 14.09.2006. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/137-16#Text>.
10. Верховна Рада України (2019). «Про соціальні послуги» Закон України № 2671-VIII від 17.01.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>.
11. Верховна Рада України (2001). Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю. Закон України № 2558-III від 21.06. 2001 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2558-14#Text>.
12. Гарасимів, Т. (2021). До проблеми адаптації українського соціального законодавства до законодавства Європейського Союзу: теоретико-правовий дискурс. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки*, 2(30), 43–50.
13. Кабінет Міністрів України (2020). Про затвердження Порядку установлення диференційованої плати за надання соціальних послуг. Постанова. № 429 від 01.06. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/429-2020-п#n11>.
14. Кабінет Міністрів України (2020). Про затвердження Порядку проведення моніторингу надання та оцінки якості соціальних послуг: Постанова № 449 від 01.06.2020 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/449-2020-п#Text>.
15. Клименко, А. Л. (2019). Стандарти і гарантії соціального забезпечення: міжнародно-правовий і вітчизняний контекст: монографія. Харків: Юрайт.
16. Коваль, К. П. (2021). Механізми удосконалення надання соціальних послуг на основі європейських стандартів соціального захисту населення (Дисертація доктора філософії, Національний університет «Чернігівська політехніка»). URL: <http://ir.stu.cn.ua/bitstream/handle/123456789/24664>.
17. Лабораторія законодавчих ініціатив. (2024). Соціальні послуги в Україні: сучасний стан, проблеми, обмеження. URL: https://parlament.org.ua/wp-content/uploads/2024/09/ali_study_socialservices.pdf.
18. Лібанова, С. М. (Ред.). (2015). Людський розвиток в Україні. Модернізація соціальної політики: регіональний аспект. Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, 356.
19. Міністерство економіки України. (2024). Стан здійснення ДПП в Україні. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&isSpecial=True&id=9fc90c5e-2f7b-44b2-8bfl-1fb7ee1be26&title=StanZdiisnenniaDppVUkraini>.
20. Міністерство соціальної політики України. (2020). Про затвердження Класифікатора соціальних послуг. Наказ № 429. від 23.06.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0643-20#Text>.
21. Міністерство соціальної політики. (2023). Порядок визначення потреб населення адміністративно-територіальної одиниці/територіальної громади у соціальних послугах Наказ № 130-Н від 19.04.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1169-23#n7>.
22. Онуфрик, М. (2019). Реформа десятиріччя: 7 ключових нововведень закону про соціальні послуги URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2019/05/13/236845/>.
23. Рада Європи. (1964). Європейський кодекс соціального забезпечення: Кодекс, міжнародний документ, класифікація від 16.04.1964 № ETS N 48. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_329#Text.
24. Рада Європи. (1996). Європейська соціальна хартія (переглянута) (1996): Хартія, міжнародний документ від 18.10.1961 № ETS N 35. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_300#Text.
25. Семигіна, Т., Слозанська, Г. & Столярик, О. (2024). Класифікація та стандартизація соціальних послуг: міжнародний та український досвід. Київ: ППРООН, 274.
26. Фурсова, Л. (2022). Соціальні послуги в Україні: наявне правове регулювання і його недоліки URL: https://fir.org.ua/wp-content/uploads/2022/05/Research_Social-services-in-Ukraine.pdf
27. Чорногорська, А., & Ольчак, М. (2021). Закон про соціальні послуги: переваги та ризики нової редакції. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/12066>.

V. S. Zahorskyi, A. V. Lipentsev, N. T. Luzhetska

Ukrainian National Forestry University, Lviv, Ukraine

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF IMPROVING SOCIAL SERVICE DELIVERY MECHANISMS BASED ON EUROPEAN SOCIAL PROTECTION STANDARDS

Introduction. The development of the social sector, particularly the improvement of social service delivery mechanisms, is a crucial condition for strengthening civil society institutions and upholding respect for human dignity in all areas of life. Amid the large-scale war ongoing in Ukraine, social services have gained particular importance – the need for support has significantly increased, and the scope of social problems has expanded. Despite these challenging conditions for the state, the transformation of the social protection system continues, playing a key role in the context of Ukraine's European integration. Alignment with EU norms in the field of social welfare promotes greater social stability, fairness, and equal access to services. The European Union actively supports Ukraine's social policy, facilitating the implementation of effective approaches and international standards tailored to the national context.

In today's world, social services are among the primary tools for ensuring social well-being, especially in supporting the most vulnerable population groups. The creation of an effective social support system is possible through cooperation between government bodies, local communities, civil society institutions, and international donors. With adequate financial resources and a well-regulated legal framework, it is possible to build an efficient model of social service provision that can effectively respond to current challenges.

Materials and Methods. A comprehensive range of scientific methods was applied in the course of the study, which allowed for an in-depth characterization of the processes involved in the provision of social services in Ukraine, taking into account European standards. Specifically, a comparative approach was used to analyze the European experience in the field of social welfare and assess the potential for its adaptation to the Ukrainian context. A systems approach enabled the examination of the interrelations between the regulatory, financial, and institutional components of the social service system. The logical method was employed to formulate theoretical principles and methodological foundations for reforming the current model of social service delivery. The method of analysis was applied to study legal and regulatory acts governing the provision of social services and to evaluate their compliance with European social standards.

The information base of the research consisted of official websites of national and local government authorities, documents from international organizations, as well as scientific publications and practical contributions by Ukrainian experts working in the field of social protection.

Analysis of Literary Sources. In Ukraine, various aspects related to the social service provision system, its reform, and the improvement of service delivery mechanisms have been thoroughly studied. Yu. Horemykina and K. Koval examine the historical stages of the development of the national social service system and provide a detailed analysis of the provisions of legal and regula-

tory acts in the field of social service provision. They also elaborate on the issues of standards and guarantees in the social service sector.

E. Libanova focuses on the regional dimension of social assistance and approaches to defining and understanding the factors contributing to territorial disparities in the level and quality of life of the population. A. Chornogorska and M. Olchak provide a detailed analysis of Ukrainian legislation, particularly the Law of Ukraine "On Social Services", as well as the implementation of powers and social protection services in territorial communities.

L. Fursova analyzes the current legal framework governing the provision of social services in Ukraine and offers suggestions for eliminating existing legal gaps. The author primarily focuses on shortcomings in legislative regulation, which pose significant barriers to ensuring proper quality and accessibility of social services.

Regarding international standards in the field of social services, T. Semyhina, H. Slozanska, and O. Stolyaryk (2024) conduct an in-depth analysis of the classification and standardization of social services by comparing international and Ukrainian experiences [21]. They argue that the existence of an officially established classification of social services in most countries reflects a desire to systematize and enhance the effectiveness of service provision. In addition, A. Klymenko studies European social standards, particularly the standard of living, and the extent to which states comply with established social benchmarks. She also analyzes social processes in society through the lens of their safety for general development and the prevention of escalating social conflicts.

Highlighting previously unsettled parts of the general problem. Despite the existing research, the issue of adaptation and ratification of European standards in the field of social service provision requires further examination and study. Approaches to the classification of social services and the updating of social service classifiers remain insufficiently explored, although such efforts would enhance the quality and effectiveness of service delivery.

Results. Our country faces the urgent need to significantly improve the social service system in order to enhance quality of life, strengthen social integration, and promote justice within society. Social services play a crucial role in shaping societal well-being and ensuring social justice, as they are aimed at supporting the most vulnerable groups of the population. In developed countries, particularly in Europe, social welfare systems are based on a comprehensive approach to meeting citizens' needs, ensuring a high level of social protection and overall well-being.

Particular attention must be given to the integration of internally displaced persons, the rehabilitation of military personnel, and those affected by armed conflict. At the same time, it is essential to foster an inclusive environment based on the principles of equality, solidarity, and social responsibility.

In this context, it is important not only to reform the approaches to service provision, but also to ensure their alignment with both national standards and international best practices. This includes the development of a harmonized list of social services that is accessible and understandable for both professionals and the public, as well as the creation of a flexible system for organizing service delivery. Therefore, there is a pressing need to develop effective mechanisms of state policy in the field of social protection that respond to current challenges and support the establishment of an efficient, human-centered model of social service provision in Ukraine.

Discussion. The components of the social service provision system are extremely diverse and encompass such important aspects as resource needs, the identification of population needs for social services at the level of administrative-territorial units or territorial communities, the detection of individuals or families in difficult life circumstances or at high risk of entering such situations, the procedure for assessing needs, payment for services, grounds for refusal of services, requirements for service providers, the mechanism of social contracting, monitoring of service provision, and the level of compliance with international and European standards. The implementation of such approaches requires close cooperation between all levels of government and the continuous improvement of service delivery mechanisms.

For the effective functioning of a modern social service system, a systematic approach and strategic vision for its development and reform are essential. The definition of fundamental social and economic rights has served as the foundation for the development of the legal framework regulating social services, guarantees, and benefits in Ukraine. For Ukraine, the EU's experience in developing classifications of social services and their digitalization can be especially beneficial in many respects. First and foremost, clear systematization and standardization are required—namely, the development of a classification of social services that takes into account the specific needs of different population groups, which in turn will enhance their accessibility and efficiency. It is also important to ensure the integration of this classification with current social programs and policy decisions, including Ukraine's international obligations. Special attention should be given to the observance of human rights and the principle of social inclusion, particularly in supporting vulnerable population groups. A decentralized approach that considers regional specificities will also contribute to more effective resource allocation and bringing services closer to the people. Currently, there is an urgent need in Ukraine to apply differentiated approaches to optimizing social services at the level of territorial communities, taking into account their specific needs and characteristics.

Conclusions. The European model of social protection is based on the principles of equality, accessibility, targeting, and responsiveness to citizens' needs. Research shows that its implementation in Ukrainian practice would enhance the effectiveness of social protection mechanisms, reduce bureaucratization, and align services more closely with the needs of citizens. Improving the social service delivery system requires not only organizational changes but also a consistent methodological transformation. This includes a systematic analysis of needs, monitoring of effectiveness, further development of digital technologies, enhancement of human resource capacity, and active cooperation with non-governmental organizations.

Keywords: social services, social protection of the population, mechanisms, european standards, european integration, regulatory and legal framework, state authorities, local authorities, communities.